



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שביתתי בעיקרו או במקומי

(מ"ט ב') (המשך משנה:) (היה בדרך, ואמר) "שביתתי בעיקרו" (ליד הגזע, וסיים את מקומו), מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה, ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה. נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה.

(נ"א א') (ומבאר) אמר רבא: והוא דכי רהיט לעיקרו מטי (מה שמועילה אמירה, רק אם יכול להגיע אפילו בריצה קודם שתחשך. אז, אם סיים קנה שביתה בעיקרו, ויכול ללכת לשם גם בנחת).

(מ"ט ב') (המשך משנה:) אם אינו מכיר (אילן או גדר), או שאינו בקי בהלכה (ואינו יודע שיועיל לו, ולא אמר כן), ואמר "שביתתי במקומי", זכה לו מקומו אלפיים אמה לכל רוח (וכי האי גוונא מועיל אף בלא אמירה).

(נ"א א') **תניא:** היו שניים (באים בדרך יחד), אחד מכיר ואחד שאינו מכיר, זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר (ואומר לו "שביתתי עמך"), והמכיר אומר שביתתי במקום פלוני (וקנו שניהם שביתה).

שיטות הראשונים

שביתתי בעיקרו: מלשון **הרמב"ם** משמע, שאפילו אם בשעת אמירה, עדיין היה יתר מאלפיים ממקומו ועד לעיקרו של אילן, מהני אמירתו¹ **ומהשו"ע**² לא משמע כן.

שביתתי במקומי, האם צריך אמירה: כתבו **תוספות**, **רשב"א**, **רא"ש**, **וריטב"א**, דבשביתתי במקומי קנה אף בלא אמירה³. **הבא בדרך האם צריך לומר שביתתי במקום פלוני:** דעת **רב שרירא גאון**, דבאמירה תליא מילתא ולא במחשבה⁴. אמנם מדברי **הרמב"ם** מבואר שאף בזה מספיק להתכוין לשבות במקום⁵. **והשו"ע**⁶ נקט לשון התלמוד, שאם **אמר** שביתתי תחתיו בעיקרו, קנה שביתה.

1. הרמב"ם כתב (הל' עירובין זג), שאם התכוין לקבוע שביתתו במקום ידוע אצלו, כגון אילן שהוא מכיר מקומו, "וְהָיָה בֵּינוּ וּבֵין אוֹתוֹ מְקוֹם קִשְׁתֵּחַשָּׁךְ אֲלָפִים אָמָה אוֹ פָחוֹת", אם יכול להגיע למקום קודם שתחשך, נעשה כמי שעמד שם או שהניח עירובו שם.
2. או"ח תט, יא. השו"ע נקט בלשונו, "ומכיר אילן או גדר בסוף אלפיים". וכתב בביה"ל (ד"ה בסוף), דמשמע מלשונו, שאינו מועיל אלא דווקא אם היה עומד כבר בשעת אמירה תוך אלפיים לעיקרו. וסיים שה'בית מאיר' צידד להלכה כרמב"ם.
3. דומיא דישן בדרך לרבי יוחנן בן נורי (לעיל, מ"ה א'): ועד כאן לא פליגי רבנן עליה התם, אלא משום דישן, אבל ניעור קונה בשתיקה. והכי אסקינן בפרק בכל מערבין (ל"ח ב') מי סברת דאזיל ואמר? לא, דאזיל ושתיק. ואוקימנא אפילו לרבנן דפליגי עליה דרבי יוחנן בן נורי. ריטב"א.
4. ובני מערב (=צפון אפריקה) ששובתין הרבה במדברות ויש מהן שמכיר בדרך ומכוין מתחלה מקום כל שבת ושבת, לא סגי ליה במה שהוא מכוין מעיקרא אלא צריך לומר בכל ערב שבת ושבת סמוך לחשכה שביתתי במקומי שיזכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח.
5. כן הוא פשטות הדברים בהלכות עירובין, פרק ז, הלכה ג. וכן מפורש להדיא בהלכה ז, לגבי שניים שהיו באים בדרך, זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר, והמכיר מתכנן לשבות הוא וחברו במקום שהוא מכיר.
6. או"ח תט, יא. אמנם בביה"ל (תיב, ד"ה כיון שגמר) הביא דברי **הרמב"ם** שמבואר מדבריו **דגם בבא בדרך מהני כוונה**, וציין **בתוספות** (מ"ט ב', ד"ה ואמר) שכתבו והא דנקט ואמר אטו כשאומר שביתתי במקום פלוני, דמשמע לכאורה מזה דסברי דהתם בעי **אמירה דוקא**, אפשר דפליגי אהרמב"ם, או דמחשבה כדי לקנות גם כן כאמירה דמיא ולאפוקי באומר שביתתי במקומי, דשם אין צריך אפילו כוונה כדי לקנות שביתה (כמבואר במשנה, מ"ה א', מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר, דלרבי יהודה ייכנס, אף שלא הייתה כוונתו לכך, ונפסק בשו"ע, או"ח ס' ת. וראה מש"כ לעיל, מ"ה א', בשיטות הראשונים). וראה עוד להלן, נ"ב א', סוגית החזיק בדרך. מקורות - רב שרירא גאון (הו"ד בספר העיתים ס' נט, עיי"ש. וכן תשובות ופירושי רב שרירא גאון, הוצ' מוה"ק, או"ח ס' תי, עמ' סח). תוספות (מ"ט ב', ד"ה ואמר). רשב"א (ד"ה מתני' ואם אינו מכיר). רא"ש (ס' יג). ריטב"א (מ"ט ב', ד"ה ואם אינו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות עירובי תחומין, סימן תט)

יא. מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים אמה, וירא שמא תחשוך קדם שיגיע שם, ואמר: שביתתי תחתיו בעקרו, קנה שביתה בעקרו ויש לו משם אלפים אמה. אף על פי שאינו יכול להגיע שם מבעוד יום במהלך בינוני אלא אם כן ירוץ, מתר לילך לשם בנחת אף על פי שאינו מגיע שם מבעוד יום. אבל אם לא היה יכול להגיע שם כלל מבעוד יום, לא יזוז ממקומו, שהרי עקר דעתו מכאן וגם שם לא קנה. ודוקא שיחד ד' אמות והם בתוך אלפים אמה, כגון שאמר: שביתתי בעקרו, ומכאן עד עקרו אין יותר מאלפים...
יב. היו שנים, אחד מכיר ואחד אינו מכיר, שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר ואומר: שביתתנו במקום פלוני.

תחום אלפיים

(מ"ט ב') (שנינו במשנה:) אם אינו מכיר, או שאינו בקי בהלכה, ואמר "שביתתי במקומי", זכה לו מקומו אלפיים אמה לכל רוח.

(המשך משנה:) (1) (האלפיים אמה שמודדים סביבו לכל רוח, הן) עגולות. דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס. (2) וחכמים אומרים: מרובעות, כטבלא מרובעת, כדי שיהיה נשכר לזויות (את העודף של הריבוע על העיגול בזויות).

(נ"א א') (ומברר) הני אלפיים אמה היכן כתיב? **דתניא:** ("שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי") "שבו איש תחתיו" - אלו ארבע אמות. "אל יצא איש ממקומו" - אלו אלפיים אמה. ויליף לה בגמרא מגזרה שווה מערי הלויים, דכתיב בהו' "ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה".

(ואמרינן) דרבי חנינא בן אנטיגנוס אית ליה גזירה שווה, ושאני הכא דאמר קרא (בהמשך הפסוק) "זה יהיה להם מגרשי הערים", לזה אתה נותן פיאות, ואי אתה נותן פיאות לשובתי שבת. ורבנן? **תני,** רב חנניה אומר: כזה יהו כל שובתי שבת.

שיטות הראשונים

אלפיים מרובעות או עגולות: פסקו הראשונים כחכמים שהאלפיים מרובעות, וכן פסק השו"ע⁹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תחומין, סימן שצז)

א. כל אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח, חוץ מארבע אמותיו או מהמקום ששבת בו.

(או"ח, הלכות תחומין, סימן שצט)

י. עושין התחומין כטבלא מרובעת, דהינו שמוידיד על פני כל ארץ העיר למזרח אלפים אמה לחוץ, וכן לצפון, ואחר כך רואים כאלו היתה טבלא מרובעת בקרן למלאותו ונמצא התחום בקרן אלפים ואלכסונו, שהם אלפים ות"ת...

7. שמות טז, כט.

8. במדבר, מסעי, לה, ה.

9. או"ח שצט, מקורות - רמב"ם (הל' שבת כז, ב). הגהות מיימוניות (אות ב). אור זרוע (ח"ב, הל' עירובין, ס' קנו). סמ"ג (לאוין סו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המעביר ד' אמות ברה"ר

(נ"א א') אמר רב אחא בר יעקב: המעביר ד' אמות ברשות הרבים, אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסון (פירוש עד שיעביר ברשות הרבים חמש אמות וג' חומשין¹⁰).

שיטות הראשונים

אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסון: דעת רש"י, רבינו תם, רמב"ם, רשב"א, וריטב"א, שכל מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, נותנים לו חמש אמות ושלושה חומשים, לכל צד. ודעת הרשב"ם שאם הוא זורק או מעביר בריבועו של עולם ממזרח למערב או מצפון לדרום (ולא באלכסון), הרי הוא חייב בארבע אמות¹¹. והשו"ע¹² סתם כרוב הראשונים.

לטלטל פחות מד' אמות ברשות הרבים: דעת הרשב"א שמותר לטלטל לכתחילה פחות מארבע אמות ברשות הרבים, הן ואלכסון, שהן חמש אמות ושלושה חומשים¹³. והרמב"ם חילק, שבתוך ד' אמות מותר לטלטל; מד' עד ה' אמות וג' חומשין פטור אבל אסור; מכאן ואילך חייב חטאת¹⁴. ודעת הראב"ד דשלא במקום הדחק, לכתחילה אסור לטלטל ברשות הרבים פחות מד' אמות¹⁵. ובמקום הדחק, מותר לטלטל לכתחילה כל שהוא פחות מה' אמות וג' חומשין. והשו"ע¹⁶ פסק כרשב"א, ובשם ויש מי שאומר כתב כרמב"ם.

מי שנתנו לו חכמים ד' אמות: דעת רבינו תם שגם לגבי מי שנתנו לו חכמים ד' אמות נותנים אלכסון. ודעת רש"י והרמב"ם שרק לגבי המעביר חפץ ד' אמות ברה"ר, דלא שייך ביה לא עיגול ולא ריבוע, יש לו אלכסון; אבל מי שנתנו לו

10. כשיעור אלכסון על פי חשבון כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשא באלכסוןא. ריטב"א. ופירש רש"י טעמיה משום דדריש כזה יהו כל שובתי שבת, וגבי העברה ליכא למיתן פיאות דהא לא שייך בה לא עיגול ולא ריבוע. וכיון שכן, מרבין בשיעורו שלא יהא חייב עד שיעבור שיעור אלכסון.

11. ובדעת רש"י כתבו רבינו פרץ (תוספותיו, נ"א א', ד"ה המעביר) ריטב"א (נ"א א', ד"ה אמר), והר"ן (ח'י, נ"א א', ד"ה המעביר) שלגבי אלפיים אמה של תחום שבת סובר שאם הולך באלכסון, רשאי לילך אלפיים ושמונה מאות אמות. ורק אם הולך בדרך ישרה, אינו רשאי לילך אלא אלפיים בדיוק. ובדעת הרמב"ם (הל' שבת כז,ב) דנו המפרשים (ראה מגיד משנה ומרכבת המשנה ועוד). מקורות - רבינו תם (נ"א א', תוספות ד"ה כזה); רשב"א (ד"ה ועל כן); ריטב"א (ד"ה אמר). רשב"ם (הו"ד בראשונים הנ"ל).

12. או"ח שמטב, בעיי"ש ביה"ל (ד"ה הן ואלכסון).

13. הרשב"א כתב שמה שמבואר לקמן בפרק מי שהחשיך (קנ"ג ב') גבי נותן כיסו לנכרי דרך מדוחק התירו למי שהחשיך לו בדרך, דהתם במעביר הרבה בפחות מארבע, דגזרינן דלמא אתי לאתויי בזמנא חדא ארבע אמות, אבל בתוך ארבע אמות בלבד שרי. וכתב הרשב"א: **ופחות מארבע אמות דקאמרינן היינו ארבע ואלכסון שהן חמש אמות ושלשה חומשין וכו'.**

14. כתב המגיד משנה (הלכות שבת יב,יח) שהרמב"ם סובר דדווקא חיובא ליכא (ביותר מד' ופחות מה' אמות ושלושה חומשים), אבל איסורא איכא בד' אמות בלבד (דהיינו מד' ומעלה). אמנם עיין בביאור הגר"א (או"ח שמטב, ס"ק ט) שכתב **דגם הרמב"ם מודה דהיכא שבירר לו ד' אמות לטלטל בהם ורוצה לטלטל באלכסון של הד' אמות מותר לטלטל בהם**, אף שעולה עד ה' אמות וג' חומשין. ולא קפליג על דעה ראשונה רק ברוצה לטלטל במישור ולא באלכסון או שלא ייחד לו מתחלה הד' אמות לטלטל בהם, דלדידיה אין לו בכל זה היתר הטלטול רק עד ארבע אמות בלא אלכסון. משנ"ב (או"ח שמטב, ס"ק ט).

15. דבין ארבע אמות לפחות מארבע אמות טעו אינשי, וגזרינן דלמא אתי לאתויי ארבע אמות (כפשטה דההיא דפרק מי שהחשיך). ולא התירו לעולם אלא במקום הדחק (כגון בא בדרך וכיסו עמו, אי נמי במוצא תפילין, אי נמי מי שיצא חוץ לתחום בין לאונסו בין לרצונו), ואי נמי אם יש לו שם מקום קביעות (כגון ששבת שם) וכו'. רשב"א (שבת ח' ב', ד"ה והראב"ד, עיי"ש).

16. או"ח שמטב, והמשנ"ב (ס"ק ז) כתב **שהאחרונים הסכימו כדעת הרמב"ם**. מקורות - ראב"ד (בהשגות. והובא ברשב"א, ח'י שבת ח' ב'). רמב"ם (הל' שבת יב,טו; יב,יח-יט). רשב"א (ח'י שבת ח' ב', עיין שם).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חכמים ד' אמות, שאפשר לרבע מקומו, אין לו רק ארבע אמות מרובעות. והשו"ע¹⁷ סתם **כרבינו תם**.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמט)

- א. כל אדם יש לו ארבע אמות ברשות הרבים שיכול לטלטל בהם. ומודדים לו באמה שלו, ואם אמתו קטנה נותנים לו ארבע אמות בינונית של כל אדם שכל אחת מהן ששה טפחים (וע"ל סי' שצ"ו).
- ב. ארבע אמות שאמרו, הן ואלקסון שנמצא שהם חמשה אמות ושלשה חמשים. ויש מי שאומר שמא רבע אמות עד חמשה ושלשה חמשים פטור אבל אסור.

עירוב ברגל ובפת

(מ"ט ב') (המשך משנה): וזו היא שאמרו העני מערב ברגליו (כגון זה שהוא בא בדרך ואין עמו פת, שכעת הוא עני, לו התירו חכמים לערב ברגליו בלא פת).

(4) אמר רבי מאיר: אנו אין לנו אלא עני.

(2) רבי יהודה אומר: אחד עני ואחד עשיר. לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר, שלא יצא ויערב ברגליו.

(נ"א א') אמר רב נחמן: מחלוקת (שהתיר רבי יהודה אפילו לעשיר לערב ברגליו) במקומי (באומר שביתתי במקומי), דרבי מאיר סבר עיקר עירוב בפת¹⁸, (ולכן) עני (הבא בדרך, ואין עמו פת) הוא דאקילו רבנן עילויה¹⁹, אבל עשיר (היושב בביתו שיש לו פת), לא (זו ולא זו). ורבי יהודה סבר עיקר עירוב ברגל²⁰ (שביתתי תחת, אפילו לעשיר אם יצא והחשיך), (ולכן) אחד עני ואחד עשיר (יכול לעשות כן). אבל במקום פלוני (בלא פת אלא באמירה), דברי הכל עני (הבא בדרך) אין, עשיר לא²¹.

(נ"א ב') **תניא** כוותיה דרב נחמן: אחד עני ואחד עשיר מערבין בפת, ולא יצא עשיר חוץ לתחום ויאמר שביתתי במקומי; לפי שלא אמרו מערבין ברגל אלא למי שבא בדרך וחשכה, דברי רבי מאיר (אלמא לרבי מאיר אפילו במקומי, עני אין, עשיר לא). רבי יהודה אומר: אחד עני ואחד עשיר מערבין ברגל, ויצא עשיר חוץ לתחום (אם ירצה) ויאמר תהא שביתתי במקומי, וזה הוא עיקרו של עירוב (אלמא לרבי יהודה לא שרי לעשיר אלא במקומי). והתירו חכמים לבעל הבית

17. או"ח שמטב, (כל הפסקה על פי ביאור הגר"א, ס"ק ג-ד. עיי"ש. והב"י הבין אחרת).

18. ורישא דזו היא שאמרו העני מערב ברגליו, דמשמע דעיקר תקנתא לאו הכי הוא, אלא קולא בעלמא הוא שאמרו אצל העני לערב ברגליו, רבי מאיר קתני לה.

19. לומר שביתתי במקומי כשאני מכיר אילן או גדר, או למכיר לומר שביתתי במקום פלוני.

20. וסיפא דלא אמרו מערבין בפת אלא להקל, דמשמע דעיקר עירוב כי איתקן ברגל איתקן, ולא אמרו בפת אלא להקל על העשיר, רבי יהודה קתני לה.

21. ובגמרא ישנה דעה נוספת (לקולא), של רב חסדא (שלא נפסקה להלכה), ולדידיה: מחלוקת במקום פלוני, דרבי מאיר סבר: עני - אין, עשיר - לא. ורבי יהודה סבר: אחד עני ואחד עשיר. אבל במקומי - דברי הכל אחד עני ואחד עשיר, דעיקר עירוב ברגל. דהיינו שבאמירה מחלוקת. וברגל ובפת, לדברי הכל אחד עני ואחד עשיר. והלכה כרבי יהודה. והנפק"מ בין רב נחמן לרב חסדא אליבא דרבי יהודה, בעירוב באמירה; דלרב נחמן הקילו רק לעני, ולרב חסדא גם לעשיר.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לשלח עירובי ביד עבדו, ביד בנו, ביד שלוחו, בשביל להקל עליו.

מתני ליה רב חייא בר אשי לחייא בר קמיה דרב: אחד עני ואחד עשיר. אמר ליה רב: סיים בה נמי - הלכה כרבי יהודה.

שיטות הראשונים

במה עיקר עירוב: לסיכום, שלושה סוגי עירוב - אמירה, פת, רגל. לרב נחמן, באמירה, לדברי הכל עני בלבד. בפת, לדברי הכל עני ועשיר. ברגל, מחלוקת תנאים: לרבי יהודה עיקר עירוב ברגל, אחד עני ואחד עשיר. ולרבי מאיר עיקר עירוב בפת, ולכן ברגל רק עני. ופסקו **רבינו חננאל**, **רי"ף**, **רמב"ם ורא"ש**, כרב נחמן, וכרבי יהודה. וכן פסק **השו"ע**²².

מי נקרא עני ומי עשיר: דעת **רבינו חננאל**, **רשב"א**, **השלמה**, **רבינו יהונתן**, **ריטב"א**, **ר"ן וריא"ז**, כל שעיקר יציאתו אינו לקנות שביתה אלא שחשכה לו בדרך, קרי עני; ואפילו יש בידו פת²³. וכל שעיקר יציאתו לקנות שביתה, קרי עשיר²⁴. דעת **רש"י**, **ואור זרוע**, דכדי להיחשב עני, תרתי בעינן, שיהא בא בדרך, וגם לא יהיה לו פת. ודעת **הרמב"ם**²⁵ **והר"ה**, דכדי להיחשב עני, חדא מתרתי בעינן, או עני (אפילו יושב בביתו), או בא בדרך (אפילו עשיר). וכן פסק **השו"ע**²⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, עירובי תחמין, סימן תט)

יג. וְדוֹקָא לְבָא בְּדֶרֶךְ הַתִּירוֹ לוֹ פְּהָאֵי גֻּנָּא אֲבָל לֹא לְמִי שְׁהוּא בְּבֵיתוֹ; וְאִם אָמַר כֵּן, לֹא עָלָה לוֹ וְאִין לוֹ אֶלָּא שְׁבִיתַת בֵּיתוֹ.

22. או"ח תט, יג. **לסיכום**, להלכה, עירוב בפת וברגל, בין עני בין עשיר. באמירה (שביתתי במקום פלוני), רק עני. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ז, א).

23. ואפילו לרבי מאיר. דכל שחשכה לו בדרך לא פלוג רבנן ולא אצרכוהו למירהט ולעירובי בפת. ותדע לך, דהא במקום פלוני בין לרבי מאיר בין לרבי יהודה עני אין עשיר לא, ואפילו הכי, כל שהחזיק בדרך קרינן ליה לקמן לרבי יהודה עני ואפילו החזירו חבירו לביתו ויש בידו לחם משום דלא פלוג, בא בדרך וחשכה לו נמי לא פלוג.

24. דסתם יוצא מביתו אין ביתו ריקן מפת או משאר דברים שמערבין בהן כדי שיעור עירוב. תדע, דהא בברייתא (המובאת בגמרא) מיייתי רבי יהודה ראייה לדבריו דאפילו עשיר במקומו מערב ברגליו מעניי כפר שיחין וכפר חנני שמחשיכין על התחום כדי לקבל צדקה מאנשי בית ממל בשני בצורת והא התם עניים היו ושני בצורת היו ואפילו הכי קרי להו עשירים לגבי הא כיון שיוצאין מבתיהם כדי לקנות שם שביתה.

25. לפי הרמב"ם, לסיכום, צריך **ארבעה** תנאים לקנות שביתה בריחוק מקום: (1) דחוק או עני. (2) שנשאר זמן ביום להגיע. (3) שלא יהיה המרחק יותר מאלפיים אמה. (4) שיסיים בדיוק מקום שביתתו.

26. או"ח תיא, וראה ביה"ל (ד"ה בד"א בעני). מקורות - רשב"א (חי' נ"א ב', ד"ה עני; עבוה"ק, בית נתיבות, ה"ט, ד"ה איזהו עשיר). רבינו חננאל (נ"א ב', ד"ה ופירשה רב הונא. כן כתב ריטב"א בשמו, ד"ה אבל). רבינו יהונתן (ד"ה הוא). השלמה (הו"ד במאורות ד"ה היו). ריטב"א (חי' ד"ה אבל). ר"ן (חי' ד"ה עני). ריא"ז (פסקיו, פרק ד, הלכה ה, אות ט). רש"י (כן ביארו בדבריו הב"י, או"ח סי' תט"ב, וביאור הגר"א, או"ח תט"ג ס"ק כה). אור זרוע (ח"ב, עירובין סי' קנז). רמב"ם (הל' עירובין ז, ג, על פי ביאור הגר"א, או"ח תיא, ס"ק ג).